

*Др Марија М. Салма, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
msalma@pf.uns.ac.rs*

ЕВЕНТУАЛНА КУМУЛАЦИЈА ТУЖБЕНИХ ЗАХТЕВА¹

Сажетак: У раду су анализирана правила о евентуалној кумулацији тужбених захтева. Истиче се да евентуална кумулација није права, будући да суд о евентуалном, секундарном захтеву одлучује ипак ако одбије примарни захтев. Следствено томе код евентуалне кумулације нема равноправности захтева, тј. осуде на више обавеза, као код праве кумулације, већ суд доноси одлуку о само једном захтеву, или о главном, примарном, или о секундарном, евентуалном захтеву. Код евентуалне кумулације постоји зависност евентуалног захтева од главног захтева, у том смислу што у случају да суд донесе пресуду поводом главног захтева, неће постојати по евентуалном захтеву. Код евентуалне кумулације редослед одлучивања суда о захтевима одређује тужилац по диспозиционој максими.

Кључне речи: Кумулација тужбених захтева, евентуална кумулација као неправа кумулација, редослед одлучивања о тужбеним захтевима код евентуалне тужбе

1. Основна обележја евентуалне кумулације тужбеног захтева

Под евентуалном кумулацијом тужбеног захтева подразумевамо случај када тужилац један захтев подноси као главни или примарни, а њему придружује и други захтев као помоћни или секундарни (in eventu) о коме суд одлучује само у случају да главни, примарни захтев буде одбачен или одбијен.²

¹Рад је резултат истраживања на пројекту Теоријски и практични проблеми у стварању и примени права (ЕУ и Србија) Универзитета у Новом Саду, Правног факултета у Новом Саду.

²Упор. Walter Rechberger, Daphne-Ariane Simotta, *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren*, 6. Auflage, Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2003, 251. тач. 431.

Евентуално спајање захтева се од (обичног) кумулативног разликује по томе, што су код кумулативног спајања сви захтеви *једнакој ранга*, тако да тужилац код њих тужбом тражи остваривање свих захтева (Kumulative Klagenheufung). Код евентуалних захтева (Eventualklageheufung – Eventualbegehren) међутим, *захтеви нису равноправни*, будући да је примаран главни захтев, а секундаран споредни. Следствено томе, код евентуалних захтева нема кумулације захтева, може се остварити *или само главни или само споредни захтев*.³

Евентуални захтев тужилац подноси када није сигуран у постојање релевантних чињеница или у правну основаност поднетих захтева. Примарни и секундарни захтев треба да су у *међусобној правној вези*. Та правна веза постоји ако оба захтева проистичу из *бићно иденитичној чињеничној стања* и битно *иденитичној правној односа*. (Нпр. ако је примарна тужба усмерена на предају индивидуално одређене ствари, а постоји вероватноћа да је у време подношења тужбе она пропала, тужилац подноси евентуални захтев ради накнаде штете). Правна веза између два захтева је таква да *један захтев искључује* други. (У наведеном примеру, ако се покаже да захтевана ствар ипак није пропала, евентуални захтев за накнаду штете је беспредметан).⁴

Основни разлог евентуалног захтева је у *процесној економији*. Наиме, тужилац не зна унапред да ли ће његов примарни захтев бити усвојен, да ли ће остварити циљ због кога је покренуо поступак пред парничним судом, те стога он у једној тужби поставља више захтева према туженом који су у међусобној вези, али други одн. секундарни захтев се подноси само евентуално, само за случај да претходни захтев не буде усвојен. Евентуални захтев је *условно* постављен. Што значи да тужилац тражи од суда усвајање примарног захтева, па ако се он не усвоји, тек тада тражи одлучивање по евентуалном, секундарном захтеву, али ако је примарни усвојен то чини секундарни захтев беспредметним.

Ради остваривања правне сигурности резултати поступка се не могу учинити зависним од наступања одређених ванпроцесних услова, али се могу условити *унушар процесним условом*. Евентуална кумулација (као и субјективна) тужбених захтева представља потврду овог става. Дејство ове парничне радње може зависити од наступања раскидног-резолутивног услова. Ако суд усвоји захтев који претходи евентуалном, парница у погледу следећег-евентуалног, престаје да тече.

³Упор. W.Rechberger,D.-A. Simotta, *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren*, 251, тач. 430-431.

⁴Упор. Siniša Triva, *Грађанско парнично процесно право*, Народне новине, Zagreb 1980, 324-325.

Евентуалном кумулацијом тужилац тражи да суд усвоји само један од више кумулираних захтева. Због тога се она у литератури означава као *иpивидна кумулација*⁵. Наиме, ако поједини захтеви један другог искључују њихово истовремено постојање је *иpолазнои* карактера.

Код евентуалног захтева *тужилац одређује редослед одлучивања*. Усвајањем првог захтева, расправљање о другом постаје беспредметно. Примарни-главни и секундарни-супсидијарни захтеви се искључују.⁶ Да ли се постављени захтеви међусобно искључују може бити ствар процене суда. Наиме, у судској пракси, у једном случају, тужена противтужила је поднела стварноправни захтев за утврђивање права својине и права коришћења са другачије означеним сразмерама сувласничким делова, али и два евентуална захтева. Један ради исплате новчаног износа на име текућих улагања и други такође ради исплате новчаног износа, али на име инвестиционих улагања у непокретност. Суд се није упуштао у расправљање о другом евентуалном захтеву, сматрајући да се постављени евентуални захтеви, други и трећи не искључују. Противтужена је поднела предлог за допуну пресуде. Вишестепени суд је расправљајући о жалби на решење о предлогу исту одбио, сматрајући предлог за допуну пресуде основаним. Став је вишестепеног суда, да када се тужбом тражи плаћање новчаног износа па чак и у истој висини, али по различитим правним основама, ради се о захтевима који се међусобно искључују, па самим тим суд је у обавези да поступа по евентуалном захтеву.⁷ Став вишестепеног суда се чини исправним. Када се поставе захтеви који се односе на инвестиционо улагање и за текуће одржавање реч је о различитим захтевима, чак и када се вредност тих захтева не разликује. Инвестиционо улагање у непокретност се врши у нади да ће се њена вредност у будућности увећати и да ће се видети ефекти улагања. По правилу ефекат *улагања се осигуравају у будућем ипериоду*. *Текућа улагања ипак, омогућавају несметану употребу, у складу са њеном сврхом*.

Међутим, ако се *захтеви разликују само по висини* не могу се формирати као евентуалани. То се образлаже тиме да је захтев за исплату нижег износа садржан у захтеву за исплату вишег, па и нема односа примарног и евентуалног.⁸ „Евентуални“ захтев у наведеном случају којим тужилац пристаје и на исплату нижег износа је заправо повлачење захтева у означеној-смањеној висини, те и нема евентуалне кумулације.

⁵ Вид. Osztoivits András, Pribula László, Szabó Imre, Udvary Sándor, Wopera Zsuzsa, *Polgári eljárásjog I*, HvgOrac, Budapest 2013, 188.

⁶ Вид. Боривоје Познић, *Коментар Закона о парничном ипоспоруку*, Службени гласник, Београд 2009, 440.

⁷ Вид. <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?uri=primarni-eventualni-tuzbeni>. Web Propisi

⁸ Вид. Решење Привредног апелационог суда, Пж.1995/2011 од 15. 03 2011. *Судска ипракса ипривредних судова*- Билтен бр.1/2012.

Код евентуалне кумулације као и код равноправне кумулације тужбених захтева тужилац свој захтев у истом парничном поступку по правилу у *истој тужби* подноси против *истој туженој*, с тим да код равноправних захтева тужилац тражи осуду на више обавеза, а код евентуалног само на једну од две или више обавеза. Евентуални захтев се разликује од *алтернативних* захтева по томе што код *евентуалној захтева тужилац одређује редослед*, а код алтернативних обавеза *изборно право* по правилу има тужени, тј. дужник, осим ако што друго није предвиђено материјалним законом или уговором.

2. Разлози који оправдавају постављање евентуалног тужбеног захтева

Разлози који оправдавају подношење евентуалног тужбеног захтева се могу видети у тежњи за ефикаснијим и економичнијим поступком. *Тужиоцу се омогућава да избегне покрепање друге парнице* ако суд одбаци или одбије примарни тужбени захтев. Постављањем евентуалног захтева се остварује јединствена примена закона, спречава се доношење противречних одлука. Правна сигурност је самим тим већа.

Тужилац се опредељује за евентуални захтев у случајевима када оставља могућност да суд утврди чињенично стање другачије него што га је он видео и презентовао суду али прихвата да из таквог чињеничног стања може да проистекне правна последица коју је тужилац означио у евентуалном тужбеном захтеву.

Разлог за подношење евентуалног тужбеног захтева се може наћи у различитој правној оцени исте чињенице.⁹

У пракси се истиче да би подношење евентуалног тужбеног захтева допринело да се стечајни поступци убрзају. Избегло би се вођење више парница, смањили би се трошкови, што би утицало и на стечајну масу. Тако би се поред захтева за утврђивање ништавости уговора о купопродаји могли као евентуални поднети захтев за утврђивање да је без правног дејства према стечајној маси тужиоца, уговор о купопродаји непокретности. Тужилац би могао као евентуални да постави и кондемпнаторни захтев којим налаже туженом да у стечајну масу врати одређену непокретност.

Институт евентуалне кумулације тужбених захтева је у складу са интенцијом законодавца да се са решавањем спорова не одуговлачи, да се они реше у разумном року.

⁹ Вид.Боривоје Познић, Весна Ракић Водинелић, *Грађанско процесно право*, Свремена администрација,Београд 2010, 257.

3. Процесне претпоставке за подношење евентуалног тужбеног захтева

Да би евентуални тужбени захтев био допуштен морају бити испуњене следеће процесне претпоставке: 1. два или више захтева морају бити у међусобној вези; 2. суд мора бити стварно надлежан за сваки од тих захтева; 3. за сваки захтев мора бити одређена иста врста поступка.¹⁰

Суд мора и поводом евентуалног захтева водити рачуна о уредности тужбе. Ако се деси да тужилац постави евентуални захтев који није дозвољено одређен, суд не може одбацити такав захтев као неуредан, пошто је примарни захтев претходно одбио као неоснован. Евентуални захтев је самостални захтев па је суд дужан да позове тужиоца да уреди евентуални захтев тако да се по њему може поступати.¹¹

Захтеви су у *међусобној вези* када произилазе из истог или битно истог животног догађаја- чињеничног стања и када су усмерени на остваривање битно идентичног правног интереса¹²Према становишту Врховног суда Аустрије *међузависношћу* (*Zusammenhang*) не подразумева постојање идентитета правнопроизводног чињеничног стања. Али, тражи се битна истоврсност основа тужбеног захтева. Правна и чињенична питања би требало у својој основи да буду истоветна.¹³

Међусобна веза постоји ако тужилац поднесе тужбу за поништај брака и као евентуални захтев за развод брака. У наведеном примеру тужилац евентуалном кумулацијом захтева отклања ризик да суд због различите правне оцене исте чињенице одбије тужбени захтев. Међусобна веза постоји и у случају када тужилац поднесе тужбу за повраћај ствари и као евентуални, захтев за накнаду штете због неиспруге исте.

Суд мора бити *стварно надлежан* за сваки од постављених захтева. Ако вредност предмета спора утиче на утврђивање стварне надлежности, она се одређује према вредности главног захтева.¹⁴Код евентуалне кумулације у процесној литератури прво постављени захтев се често означава као главни а остали као споредни захтеви. Ако би се оваква означања дословно схватила вредност евентуалних захтева не би утицала на одређивање *вредносних предмета спора*. Овакав став је неприхватљив. Ако се пође од

¹⁰ Вид. чл. 197, ст. 2-3 Закона о парничном поступку- ЗПП-а, *Службени гласник РС*, бр.72/2011.

¹¹ Вид. Пресуда Вишег привредног суда, Пж.7723/97 од 5. 2 1998.- *Судска пракса привредних судова*- Билтен бр.4/98-стр.40.

¹² Вид. С. Трива,325.

¹³ Упор. Georg E. Kodek-Peter G.Mayr, *Zivilprozessrecht*, 2. Auflage, facultas.wuv, Wien 2013, 223-224.

¹⁴ Вид. чл.28. ЗПП-а РСрбије.

тога да је главни захтев онај због кога је покренут парнични поступак, код евентуалне кумулације сви постављени захтеви имају тај значај. Стога би вредност требало одредити према сваком од постављених захтева. Исправније је првостављени захтев третирати као примарни, јер за тужиоца има првенствени значај, а евентуалне као секундарне. Заштиту свог повређеног или угроженог субјективног права тужилац ће постићи ако суд усвоји било који од поднетих захтева. Тужилац је у старту такву могућност прихватио. Посебна правила ЗПП-а о одређивању вредности спора која се односе на кумулацију захтева се не примењују на евентуалну кумулацију.¹⁵ Када је пак реч о посебним правилима ЗПП-а о одређивању вредности спора када се тужбени захтев не односи на новчани износ а тужилац у тужби наведе да пристаје да уместо испуњења тог захтева прими одређени новчани износ као вредност спора узима се тај износ (*facultas alternativa*).¹⁶ У литератури се истиче да је опште усвојено мишљење да ово правило треба аналогно применити и на евентуално кумулиране захтеве ако се један од њих односи на новчани износ.¹⁷

ЗПП-ом је предвиђено да исти суд мора бити *стварно надлежан за сваки од њостављених захтева*. Природа захтева код евентуалне кумулације је таква да би тужилац уместо евентуалне кумулације, захтеве могао да постави у одвојеним тужбама. Али и у таквој ситуацији, када тужилац засебно постави захтеве, одлука о усвајању једног мора довести до одбијања другог захтева. Суд не би могао да усвоји све захтеве. Без обзира на који начин тужилац поступи, да ли подноси одвојене захтеве или се определи за евентуалну кумулацију захтева, опште је правило да стварну надлежност суд испитује на основу чињеница наведених у тужби, у време њеног подношења. Ако се у току поступка *промене околности на којима је заснована надлежност* или ако тужилац *смањи* тужбени захтев суд који је био надлежан у време подношења тужбе *остаје и даље надлежан* иако би услед ових промена био надлежан други суд исте врсте (*perpetuatio fori*)¹⁸. Ово правило о задржавању надлежности важило би и у случају евентуалне кумулације захтева. Опште правило о надлежности вишег суда првог степена које предвиђа да се он не може огласити стварно ненадлежним ни по службеној дужности ни по приговору туженог, после његовог упуштања у расправљање, у правним стварима из надлежности нижег суда првог степена исте врсте је применљиво и у случају евентуалне кумулације захтева.¹⁹

¹⁵ Вид. чл.30. ЗПП-а РСрбије.

¹⁶ Вид. чл.33. ЗПП-а РСрбије.

¹⁷ Вид. S. Triva, 195.

¹⁸ Вид. чл.15, ст. 2. ЗПП-а Р.Србије.

¹⁹ Вид. чл.17, ст. 2-4 ЗПП-а РСрбије.

За разлику од нашег права, у *ујоредном йраву* постоји и решење, према коме у случају евентуалне кумулације више захтева је *довољно да је йосйййајући суд сйварно и месно надлежан само за један од њих*, тачније за тзв. главни или примарни захтев. Према томе, суд ће расправити и евентуални захтев, иако за њега није ни месно ни стварно надлежан, ако нађе да главни захтев, за који је надлежан, није основан.²⁰ То решење се може образложити процесном економијом.

Пошйуној айтракцији (*forum attractionis*) *надлежностйи* би било места поводом *йрошйивйужбе* са евентуалним захтевом. У осталим случајевима евентуане кумулације, када се не ради о противтужби, ако је за све захтеве исти суд стварно надлежан и ако је предвиђена иста врста поступка, тужилац их може истицати или заједно пред судом који је месно надлежан за једног од њих или самостално, пред судом месно надлежним за поједине захтеве. Атракција је непотпуна. Месна надлежност је елективна.

Проройационом сйоразуму би било места само ако се странке у спору сагласе да се поводом евентуалне кумулације захтева уговори месна надлежност неког другог суда.

За сваки захтев мора бити одређена *истйа врсйа йосйуйка*. Суд не би могао поводом евентуалне кумулације захтева да поступа ако би на пример решавање примарног захтева требало да се одвија према правилима општег поступка, а поводом евентуалног, према правилима која важе за неки од посебних поступака. Поставља се питање да ли би суд требало да одбаци тужбу ако ова претпоставка није испуњена, или би требало да донесе решење о раздвајању расправљања? Ако пођемо од тога да се ради о процесној претпоставци, и да оне по себи, утичу на допуштеност процесноправног односа, крајња санкција њиховог недостатка је одбацивање тужбе. Са друге стране, суд управља поступком, (формално и материјално). Он између осталог одлучује о спајању и раздвајању поступака.²¹ Обзиром да суд познаје право требало би му оставити да поводом кокретног захтева одлучи како ће поступити, да ли ће захтев одбацивати или ће дозволити одвијено расправљање.

4. Литиспеденција поводом тужбе са евентуалним захтевом

Закон о парничном поступку не садржи посебна правила о поступку поводом евентуалне кумулације захтева. Једино је предвиђено да суд

²⁰Наиме, Врховни суд Мађарске у начелном мишљењу Грађанског одељеља бр. 2/2010 (од 28. VI. 2010. г.) је заузео становиште према коме, ако је за примарни захтев суд стварно и месно надлежан, нема значаја да међу даљим захтевима има и оних за које суд није надлежан. Вид. Osztovcics, András, Pribula László, Szabó Imre, 189.

²¹Вид.чл. 327. ЗПП-а РСрбије.

може да усвоји следећи захтев, ако нађе да претходни захтев није основан. Због тога се у теорији различито одговара на питање *да ли парница тече о евентуалном захтеву паралелно са парницом поводом примарног захтева*, или пак суд застаје са расправљањем о евентуалном захтеву све док не одлучи о примарном захтеву. У теорији процесног права доминира становиште да подношењем тужбе са евентуалним захтевом наступа литиспеденција у погледу свих захтева. О свим захтевима суд симултано расправља. Дакле поступак по оба захтева паралелно тече, али је одлучивање сукцесивно, односно литиспеденција по евентуалном захтеву је резолутивно условљена. Парница по евентуалном захтеву ће престати да тече доношењем правоснажне пресуде којом је усвојен примарни захтев.²² Ово становиште је у складу и са одредбом ЗПП-а која предвиђа да парница почиње да тече достављањем тужбе туженом.²³ Број захтева и како су они постављени не утиче на почетак тока парнице. Док парница тече не може се у погледу истог захтева покренути нова парница, међу истим странкама. Ако таква парница ипак буде покренута суд ће тужбу одбацити.²⁴ Из формулације одредбе ЗПП-а које се односи на евентуалну кумулацију а која предвиђа да ће суд усвојити следећи захтев ако нађе да претходни није основан може се закључити да наш законодавац не искључује симултано вођење поступка. Ако се евентуални захтев постави у току поступка, на пример кроз евентуалну противтужбу, парница почиње да тече од часа када је о том захтеву обавештена противна страна.²⁵

Ако је у ранијој парници решен као главни захтев онај који је у другој парници постављен као евентуални, правоснажна одлука донета у ранијој парници би произвела дејство у парници покренутој по евентуалном захтеву. У складу са принципом *Ne bis in idem* суд не би требало да расправља о евентуалном захтеву ако одбије примарно постављени захтев. Био би везан правоснажном одлуком којом је у ранијој парници евентуални захтев решен као главни. У неким случајевима, што зависи од степена међусобне повезаности између главног и евентуалног захтева, тужиоцу се не може признати постојање правног интереса за покретање нове парнице ни за примарни захтев, иако о њему суд није олучивао, ако је о „евентуалном“ захтеву раније правоснажно одлучио. То стога што се ти захтеви међусобно искључују.

²²Упор.Б.Познић, *Коментар Закона о парничном посудику*, 442, С. Трива, 325.

²³Вид. чл.203. ЗПП-а РСрбије.

²⁴Вид. чл.203, ст. 3. ЗПП-а РСрбије.

²⁵Вид. чл.203 ст. 2. ЗПП-а РСрбије.

5. Диспозитивне радње странака поводом евентуалне кумулације тужбених захтева

5.1. Преиначење *тужбеног захтева* додавањем *евентуалног захтева*

Од свих врста преиначења тужбеног захтева релевантно је преиначење путем додавања новог захтева, у нашем случају евентуалног захтева уз постојећи примарни захтев. Код обичног преиначења додавање новог захтева је кумулативно са иницијалним, примарним захтевом, док је додавање евентуалног захтева условљено успехом тужиоца у погледу примарног захтева. У том смислу, ако тужилац не успе са примарним захтевом, онда он тражи од суда да расправи и реши *додати*, евентуални захтев.

Преиначење тужбеног захтева путем додавања другог захтева постојећем захтеву било као обично било као евентуално је пре свега квантитативне природе, без промене основа тужбеног захтева, нпр. евентуални захтев за исплату рата потраживања које су у међувремену (од времена доношења тужбе) доспеле. Правило је, да се доспеле рате траже кумулативно са потраживањем, али се могу тражити и евентуално, ако је неизвесно да ли су рате доспеле.²⁶

Преиначење захтева није везано само за примарни захтев. И евентуални захтев се може преиначити додавањем другог евентуалног захтева. Суд ће о другом евентуалном захтеву одлучивати ако одбије првостављени евентуални захтев.

5.2. Признање и одрицање од *тужбеног захтева* код *евентуалне кумулације*

Ако се тужилац *одрекне* тужбеног захтева суд доноси пресуду на основу одрицања. Поставља се питање како би суд требало да поступи у случају када би се одрицање односило само на *примарни тужбени захтев*, да ли би суд расправљао о евентуалном? Оваква ситуација је хипотетички постављена. Теже је замислити тужиоца који ће се одрећи за њега важнијег, приоритетнијег захтева, а да у таквом случају то не учини са тужбеним захтевом у целини, дакле и са евентуалним. Али, ако би таква ситуација настала, питање је да ли је доношењем пресуде на основу одрицања, којом је суд одбио захтев из тужбе, испуњен услов предвиђен законом за расправљање о евентуалном захтеву, а то је, да се суд упушта у расправља о секундарном захтеву под условом да одбије примарни? У случају одрицања од примарног зах-

²⁶Упор. Rechberger-Simotta, *Zivilprozessrecht*, 253-254; Kodek-Mayr, *Zivilprozessrecht*, 224-226; A. Osztovics, *Polgári eljárásjog*, I., 186-187; Kengyel Miklós, *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 208, тач.367.

тева парница престаје да тече. Ако је изјаву о одрицању тужилац дао на рочишту суд одмах, без даљег расправљања, закључује расправу и изриче пресуду, којом одбија захтев из тужбе. Оно по чему се разликују ситуације када се тужилац одрекне захтева, у односу на ситуацију када суд расправљајући о главном захтеву констатује да он није основан, је по томе, да се суд у случају одрицања од примарног захтева, од тренутка давања изјаве о одрицању даље не упушта у расправљање о примарном захтеву. Одрицањем од примарног захтева суд одмах доноси пресуду којом одбија примарни захтев. Изостаје истовремено расправљање о примарном и евентуалном захтеву.

Будући да се изјавом о одрицању закључује расправа, по нама, суд више не би био у прилици да расправља о евентуалном захтеву.

Ако се пође од става да подношењем тужбе са евентуалним захтевом наступа литиспеденција у погледу свих захтева и да се одрицањем од главног захтева парница окончава, литиспеденција престаје и у односу на евентуални захтев иако он није обухваћен одрицањем.

Ако се тужилац *одрекне евентуалној захтева* након што је суд одбио примарни захтев, суд би требало да донесе пресуду којом одбија тужбени захтев у целини. Примарни захтев на основу расправљања, а секундарни на основу диспозитивне радње тужиоца, одрицања од тужбеног захтева.

Признањем тужбеног захтева, суд доноси пресуду на основу признања којом усваја тужбени захтев. Ако тужени призна примарни захтев, тужилац је остварио циљ због кога је покренуо парницу. Суд не расправља о евентуалном, јер је усвојио примарни захтев. Након што суд одбије примарни захтев тужени може да призна евентуални. Парница се окончава доношењем пресуде у корист тужиоца.

5.3. Повлачење тужбе

Тужилац може до правноснажног окончања спора да повуче примарни или секундарно постављени захтев, као што може повући и тужбени захтев у целини, под условима предвођеним ЗПП-ом за повлачење, уз престанак туженог од момента када се упустио у расправљање. Повлачењем тужбе било у делу који се односи на главни захтев, било у делу који се односи на секундарни захтев, евентуалне кумулације више нема. Остаје само један захтев, раније означени примарни, или захтев који је раније означен као евентуални. Поступак пред судом ће се наставити у погледу захтева који није обухваћен овом парничном радњом, који није повучен.

5.4. Судско поравнање

Закључењем поравнања пред судом парница престаје да тече по оба захтева, ако се поравнање односи на оба захтева, тј. и примарни и секун-

дарни. Ако би странке поравнање ограничиле само на примарни захтев, у том случају се може сматрати да је то аналогна ситуација са оном када суд усваја примаран захтев, па евентуалани захтев постаје беспредметан.

5.5. *Евентуална противтужба*

О евентуалној противтужби говоримо, када поводом тужбе тужиоца тужени поднесе противтужбени захтев, за случај одређеног исхода спора по тужби. Нпр. тужилац је поставио захтев за предају непокретности. Тужени је оспорио тај захтев а у противтужби је навео да ако захтев тужиоца буде усвојен, он противтужбом предлаже осуду на накнаду износа који је у ту непокретност уложио док је била у његовој државини.²⁷ Одлучивање о евентуалној противтужби и противтужбеном захтеву условљено је претходним одлучивањем по тужби и тужбеном захтеву. Наиме, првостепени суд је нашао да је противтужбени захтев не дозвољен и да се стога по њему не може поступити будући да је тужени-противтужилац поставио само евентуални противтужбени захтев а при томе није најпре поднео примарни противтужбени захтев. По мишљењу првостепеног суда, расправљање по тужби и тужбеном захтеву и о овако постављеном евентуалном противтужбеном захтеву је неспојиво, јер се ради о захтевима који нису конексни. Другостепени суд је поступајући по правном леку сматрао да је жалба основана. По његовом мишљењу противтужба може бити поднета и као евентуална, те суд може да усвоји захтев туженог-противтужиоца под условом да се спор по тужби оконча на одређени начин. Суд не одлучује о евентуалном противтужбеном захтеву док претходно не одлучи о тужбеном захтеву. По мишљењу суда евентуална је противтужба а не и противтужбени захтев. Она је конексна, у вези је са тужбом и тужбеним захтевом. Будући да је противтужба самостална тужба првостепени суд је требало да одлучи да ли ће поступак по противтужби да издвоји и у издвојеном поступку да одлучи о постављеном противтужбеном захтеву или ће о њему заједнички решавати у поступку по тужби и тужбеном захтеву.²⁸

6. **Поступак суда поводом евентуалног захтева**

ЗПП не садржи посебне одредбе о поступку поводом тужбе са евентуалном кумулацијом захтева. Стога се примењују правила која важе за општи парнични поступак.

Након пријема евентуално кумулираног захтева суд цени његову *доушћеност*. Ако не постоје разлози за одбацивање захтева суд евентуално

²⁷Упор. Б. Познић, *Коментар Закона о парничном процесу*, 447.

²⁸Вид. Решење Окружног суда у Новом Саду, Гж.1901/2006 од 5. 4 2006.

кумулирани захтев доставља туженом на одговор. Суд након тога заказује припремно рочиште ако за то постоје законски услови. На главној расправи суд може истовремено расправљати о евентуално кумулираним захтевима. Многи од доказа могу бити релевантни како за примарни тако и за секундарни захтев. Закључењем главне расправе суд приступа доношењу одлуке. Суд ће приступити одлучивању о евентуалном захтеву ако нађе да је примарни захтев неоснован.

Доказивање поводом евентуалног захтева се остварује по општим правилима о доказивању, значи могу да се предузму сва класична доказна средства као што су саслушање сведока, да се предузме доказ путем стручног мишљења одн. налаза вештака, увидом у исправе, увиђај, као и саслушање странака.

Прецизнија законска правила о *одлучивању* би отклонила дилеме које имају судови приликом доношења одлука. Оне се посебно односе на питање садржине изреке пресуде и поступања другостепеног суда поводом жалбе туженог против пресуде којом је усвојен евентуални захтев.

Приликом одлучивања суд је везан за редослед захтева који је одредио тужилац. Ако суд одступи од редоследа приликом одлучивања то представља прекорачење захтева.²⁹

Ако суд нађе да ни основни ни евентуални захтеви нису основани дужан је да оба захтева одбије а не да одлучује само о евентуалном захтеву.³⁰

Изрека пресуде код евентуално постављених тужбених захтева садржи неке специфичности у односу на изреке пресуда која се најчешће изричу. Пошто суд прво одлучује о примарном захтеву, ако га усвоји о евентуалним захтевима не одлучује. Он у пресуди констатује да су евентуални захтеви беспредметни. Констатација суда изражена кроз деклараторно решење да евентуални захтев није био ни постављен, не би одговарало стварној ситуацији. Такође је неприхватљива изрека пресуде у којој би након одлуке о усвајању примарног захтева суд означио да се одбија евентуални захтев, са образложењем да се захтеви међусобно искључују, па ако је примарни усвојен, евентуални мора бити одбијен. Оваква одлука суда би пружила могућност тужиоцу да (непотребно) покрене жалбени поступак. Ако суд одбије примарни захтев у првом ставу изреке пресуде би требало унети одлуку о одбијању основног захтева, а у другом, одлуку да је евентуални захтев усвајен или одбијен.

²⁹ Вид. Б. Познић, *Коментар Закона о јарничном посудику* 442.

³⁰ Вид. Решење Вишег трговинског суда, Пж. 5522/2003- *Судска пракса јрговинских судова*- Часопис за привредно право, бр. 4/2003-стр12.

7. Пресуде које се могу изрећи у парници покренутој евентуалном кумулацијом захтева

Ако суд одбије како примарни тако и евентуални захтев пресуда је деклараторна. Ако усвоји примарни захтев или под законом предвиђеним условима ако усвоји евентуални, природа пресуде зависи од тужбеног захтева. Може бити деклараторна, кондемнаторна и конститутивна.

Поводом евентуалног захтева се *не може донети делимична пресуда* којом се одбија примарни захтев. Специфичност одлучивања по евентуално кумулираном захтеву је у томе што се поступак по једном захтеву не може одвојити од поступка по другом. Суд најпре испитује основаност захтева који је приоритетно истакнут. И када закључи да је основан доноси пресуду којом га усваја. У том случају не одлучује о евентуалном захтеву. Ако утврди да основни захтев није основан, испуњени су законски услови за одлучивање о другом, евентуалном, тужбеном захтеву. Суд не доноси одмах одлуку о неоснованости првог тужбеног захтева, већ утврђује основаност другог захтева и истом пресудом одлучује о свим захтевима.³¹

Пошто странке могу диспонирати тужбеним захтевом и у поступку поводом евентуалне кумулације, суд може донети пресуду на основу одрицања као и на основу признања. Странке се могу поравнати пред судом. Поравнање производи дејство правноснажне пресуде.

Ако се испуне законом предвиђени услови суд може и поводом евентуалне кумулације захтева изрећи пресуду због пропуштања, као и пресуду због изостанка. И допунској пресуди би било места ако суд пропусти да одлучи о евентуалном захтеву након што је одбио примарни захтев. Доношење међупресуде је ствар оцене целисходности у управљању поступком. Судови је иначе не доносе често. Њој има места у спору о новчаном износу или који за предмет имају предају одређене количине заманљивих ствари. Тужени оспорава и основ и висину захтева. Оспоравање износа је евентуално. Обзиром на специфичности пресуде коју суд доноси поводом евентуалне кумулације захтева, чини се да би доношење међупресуде било нецелисходно.

8. Поступак по жалби на пресуду

У погледу *правних лекова* у поступку поводом евентуалних захтева, сходно важе општа правила о редовним и ванредним правним лековима.

Правни интерес за подношење жалбе против пресуде којом је *одбијен примарни захтев а усвојен евентуални*, поред туженог има и тужилац, То

³¹ Вид. Решење Апелационог суда у Београду, Гж.4597/2010 од 11.11.2010.

се образлаже тиме да је тужилац одређујући редослед захтева суду предочи који је захтев за њега приоритетнији.³² Може се у означеној ситуацији размишљати и тако да правни интерес на жалбу треба признати само туженом. Тужилац се подношењем евентуалног захтева показао спремним да прихвати сваку по њега повољну пресуду. Тачно је да је он одредио редослед захтева о којима суд треба да расправља, али је истовремено он пристао на то да суд усвоји макар евентуално постављени тужбени захтев. У прилог ставу да би требало правни интерес признати и тужиоцу иде чињеница да је суд пре тога одбио примарни захтев и да тужилац, ако не уложи жалбу на одлуку о усвајању евентуалног захтева, ризикује да суд решавајући поводом жалбе туженог преиначи пресуду на тај начин што ће одбити и евентуални захтев.

Ако је суд усвојио *основни-примарни захтев* тужени може жалбом тражити укидање или преиначење пресуде. У теорији, као и у судској пракси се поставило питање да ли може другостепени суд као жалбени, преиначити пресуду на тај начин што ће укинути одлуку о примарном захтеву и сам одлучити о евентуалном захтеву? Једно становиште полази од тога да је таква одлука недопуштена. То се образлаже тиме да првостепени суд није ни расправљао о евентуалном захтеву, те да то не може бити предмет жалбе. Преиначење пресуде је могуће само на тај начин што ће суд одбити примарни захтев. У том случају вишестепени суд мора пресудом поводом жалбе укинути литиспеденцију у односу на секундарни захтев и вратити првостепеном суду да о њему одлучи³³. Постоји и становиште које заступа став да би жалбени суд у наведеној ситуацији могао сам да одлучи о евентуалном захтеву.³⁴

Образложење дато уз прво становиште се чини прихватљивијим.

Ако је суд усвојио *евентуални захтев* и ако се на пресуду жалио само тужени суд би требало да испитује првостепену пресуду само у границама одређеним у жалби, не би требало да испитује пресуду у делу у коме је одлучено о главном захтеву³⁵. По другом мишљењу, пошто је суд пре тога одбио примарни захтев, он би требало да укине пресуду у целини и да врати првостепеном суду на поновно одлучивање, јер се не може сматрати да је тужени успео у спору у погледу одбијеног захтева.³⁶ Истовременим одлучивањем о оба захтева отклања се опасност доношења пресуда које једна другој противрече. У теорији процесног права се истиче да се не ради о

³²У том смислу Б.Познић, *Коментар Закона о њарничном њоспуйку*, 442.

³³ Вид. Б.Познић, *Коментар Закона о њарничном њоспуйку*, 443.

³⁴ Вид. Б. Познић, *ibid*, 442-443.

³⁵ Вид. Б.Познић, *ibid*, 443

³⁶В. Ранко Кеча, *Грађанско њроцесно њраво*, приручник за полагање правосудног испита, Службени гласник, Београд 2014, 200.

противречности између пресуда већ разлози пресуде о једном захтеву противрече разлозима пресуде о другом захтеву. Та противречност пак није по ЗПП-у правно релевантна.³⁷

И у оваквој ситуацији прво изложено становиште је више у скаду са позитивним правом. Наиме, ЗПП не предвиђа могућност да се поводом жалбе пресуда испитује у делу који није обухваћен жалбом. Другостепени суд испитује првостепену пресуду у оном делу у коме се побија жалбом, а ако се из жалбе не види у ком делу се пресуда побија, другостепени суд ће да закључи да се пресуда побија у делу у коме странка није успела у парници.³⁸

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

У раду су на основу домаће и иностране литературе и извора анализирани правила о евентуалној кумулацији тужбених захтева. Истакли смо да евентуална кумулација није права, будући да суд о евентуалном, секундарном захтеву одлучује тек ако одбије примарни захтев. Следствено томе код евентуалне кумулације нема равноправности захтева, тј. осуде на више обавеза, као код праве кумулације, већ суд доноси одлуку о само једном захтеву, или о главном, примарном, или о секундарном, евентуалном захтеву. Код евентуалне кумулације постоји зависност евентуалног захтева од главног захтева, у том смислу што у случају да суд усвоји главни захтев неће поступати по евентуалном захтеву. Код евентуалне кумулације редослед одлучивања суда о захтевима одређује тужилац по диспозиционој максими. Због тога изрека пресуде мора да садржи одлуку о примарном захтеву. Ако га усвоји суд констатује да су евентуални захтеви безпредметни. Ако одбије примарни захтев, у првом ставу изреке пресуде се уноси одлука о одбијању захтева а у другом одлука о евентуалном захтеву. Делимичној пресуди у поступку поводом евентуалне кумулације нема места. Доношење међупресуде би пак, било нецелисходно. Поводом жалбе туженог на пресуду којом је суд усвојио евентуални захтев мишљења смо да би другостепени суд требало да испитује пресуду само у границама одређеним у жалби, односно у делу у коме странка није успела у спору.

³⁷ Вид. Б. Познић, *Коментар закона о парничном процесу*, 443.

³⁸ Вид. чл. 386, ст. 1. ЗПП-а РСРбије.

*Marija M. Salma, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Accumulation of Subsequent Alternative Claims

Abstract: *The paper examines rules governing accumulation of subsequent alternative claims in domestic and foreign procedural literature. We have pointed out that subsequent alternative claims are not genuine alternative claims since the court decides on secondary claim only after rejecting primary claim. Consequently, subsequent alternative claims are not equal as they are in the case of genuine accumulation of claims, because the court decides only on one claim, either on primary claim or on secondary, alternative claim. In case of subsequent alternative claims the subsequent alternative claim depends on the primary claim and if the primary claim is granted, the court shall not decide on the subsequent, secondary claim. The claimant decides on the order in which the court shall decide upon the claims as it is within the claimant's disposition.*

Key words: *Accumulation of claims, accumulation of subsequent alternative claims, order of consideration of subsequent alternative claims by the court.*

Датум пријема рада: 10.09.2015.